Barhayot Zulfiya

Эҳтиром

Президентимиз ташаббуси билан пойтахтимизда Адиблар хиёбони бунёд этилиб, у ерга ардоқли шоир ва ёзувчилар, адабиётшунослар ҳайкаллари ўрнатилдики, бу хайрли иш замирида халқимизни нафақат ушбу ижодкорлар асарлари билан яқиндан таништириш, балки уларнинг ҳаёти ҳамда фаолиятидан ибрат олиб яшашга ундаёдек эзгу мақсад-муддао ҳам мужассамдир.

Хиёбонда ҳайкали қад ростлаган сиймолардан бири шоира Зулфиядир. У ўзининг жозибали ҳаёти, ижоди ва жўшқин фаолияти билан ўзбек аёли тимсолига айланган.

Барҳаёт Зулфия

Ҳасан ПАЙДОЕВ олган сурат.

Француз мутафаккири П. Бомаршенинг ***"Табиат аёлга шундай дейди: уддасидан чиқсанг гўзал бўл, ҳоҳласанг оқила бўл, аммо идрокли бўлмоғинг шарт"***, деган мулоҳазалари бугунги кунда ҳам ўз аҳамиятини йўқотмаган. Зеро, XXI аср аёли, фикримизча, айнан идроки орқали замон билан ҳамоҳанг, ҳам гўзал ва оқила, жасоратли, шунингдек, миллати жонкуяри бўлмоғи даркор. Ўзбекистон диёрида бундай аёллар кўплаб яшаб ўтган, уларнинг аксарияти бугунги замонда қизларимиз учун намуна ҳисобланади.

Миллий фольклор, жаҳон адабиёти ва мумтоз шеърият билан яқин танишиш ҳамда уларни тафаккурида уйғунлаштириш орқали ёш Зулфия ўзига хос, бетакрор ижодкор бўлиб етишди. 1932 йили илк шеърий тўплами "Ҳаёт варақлари" нашр этилганда, у эндигина ўн етти баҳорни қаршилаган эди. Китобчанинг сўзбошиси муаллифи Насрулло Охундий ***"замонамизнинг ёш умидли шоираси — Зулфия ўзбек қизлари ичида адабиёт фронтига дадил қадам ташлагани ҳолда, унинг муътабар бир шоира бўлиб етишишига шубҳамиз йўқ, албатта"***, деган башорати йиллар оша ўз тасдиғини топди ва шоира XX аср ўзбек шеърияти онахони деб тан олинди, десак, муболаға қилмаган бўламиз. Зеро, у аёллар номидан ўз замондошларининг руҳий бойлигини, интилиш ҳамда кечинмаларини давр ҳаётининг барча мураккаблиги ва зиддиятлари билан ифодалай олди.

Шубҳасиз, Зулфия юксак шеърий истеъдод соҳиби эди. Ўз ижоди давомида 40 дан ортиқ шеърий тўпламларини нашр эттирди. Шоиранинг кўплаб шеърлари ўнлаб халқлар, жумладан, инглиз, француз, немис, ҳинд, хитой, араб ва бошқа тилларга таржима қилиниб, ўзбек адабиётининг дунёга танилишига улкан ҳисса қўшди. Зулфия фақат шоирагина эмас, балки моҳир таржимон, публицист, нафис қўшиқлар муаллифи, Тагор, Лермонтов ҳамда бошқа машҳурлар ҳақида илмий мақолалар ёзган олима ҳамдир. У Нодирабегим ижодини кунт билан ўрганар экан, ўтмиш шоиралари ўз орзу-умидларини асарларида баён этган, деган хулосага келади. ***"Аёл, сен нақадар дилбар шоирасан... эй, Нодира, Маҳзуна, Увайсий онахон шоираларимиз. Сизнинг авлодларингиз сизнинг оловингизни, умидларингизни олиб юрипти ўз асарларида"***, деб ёзган эди Зулфия ўзининг "Аланга" мақоласида.

Беларусь шоираси Эди Огнецвет ***"Зулфия чиройли қалб эгаси, лирикаси ҳассос, фалсафаси доно бир одам. Унинг руҳий гўзаллиги шеърида ва фикрларида барқ уриб турибди"***, деб ёзганда нақадар ҳақ эди. У миллатининг куйчиси, гўзал, оқила, муҳаббатли, вафодор аёл, фаол жамоат арбоби ҳамда буюк истеъдод соҳиби тимсолларини ўзида мужассам этган шахс эканлигини исботлай олди. Шоиранинг шогирди Раҳима Шомансурнинг ***"Устозимиз истеъдоди шундай буюк уммонки, ундан барчамиз ёниқлиги, барчамиз ҳассослиги, барчамиз жасорати, барчамиз енгувчанлиги, барчамиз ростгўйлиги, барчамиз қатъияти, барчамиз фидойилиги, барчамиз меҳрибонлиги олдик"***, деган эътирофи Зулфия тимсолига чизгиларни янада бойитади. У ўз шогирдларига талабчанлик баробарида, оқдек кўнгил, бировларнинг кўнглидан кўнгил қидирадиган, ҳасадни билмайдиган самимий ва беғубор инсонлар тоифасига мансуб эди.

Зулфия ташаббуси билан "Саодат" журнали саҳифаларида "Қизлар дафтаридан" деган махсус рукн очилиб, у Ўзбекистон миқёсида қизлар мушоирасига айланади. Мазкур саҳифаларда неча-неча ёш истеъдод соҳибалари ўзларини намоён этдилар. Зулфиянинг сўзлари билан айтганда, ***"шеърий асарнинг умри худди унинг умрига ўхшайди. Дастлаб у факт, кузатиш, ҳали фикрга айланмаган ҳиссиёт-у, ҳали ҳиссиёт тугдирмаган фикр. Шуларнинг барчаси тупроққа тушади. Тупроқда ётиб бўртади, бўлажак ниҳолни юзага келтирувчи куртакка айланади. Ва, ниҳоят, жас этиб, жандек иссиқ нам, илиқ ҳаво тегкач, ердан бош кўтариб, янги умрини бошлаб юборади"***. Ҳақиқатан ҳам, шоира ёш истеъдодларга "иссиқ нам", "илиқ ҳаво" бўлиб таъсир кўрсатди ва "Устоз — шогирд" анъаналарига амал қилиб, ўз ижод мактабини яратди.

Жамиятда, ижтимоий муҳитда, ижодда фаолият олиб бораётган аёл учун фарзанд тарбияси ҳамда оила мустаҳкамлигини таъминлаш икки ҳисса кўп фидойиликни талаб қилади, деб ҳисоблаган эди Зулфия. Шоиранинг: ***"Биз онамиз, ўз болаларимизни тарбиялаш — бизнинг фахрли бурчимиз. Биз уларни меҳнатсевар, мустаҳкам иродали, она Ватанга содиқ фарзанд қилиб тарбиялашимиз керак! Шунинг учун ҳам биз ўз ҳаётимиз, ўз ҳулқимиз, ўз хатти-ҳаракатимиз ва ўз меҳнатимиз билан фарзандларимизга намуна бўлишимиз керак"***, деган сўзлари бугун ҳам аҳамиятини йўқотмаган.

Зулфия даврнинг фаол жамоат арбоби ҳам эди. Кўплаб давлат мукофотлари совриндори, депутат, халқаро тинчлик учун кураш ҳамда адабий ҳаракатларнинг иштирокчиси бўлди. 1956 йили Деҳлида ўтказилган Осиё ва Африка ёзувчиларининг халқаро анжуманида нутқ сўзлади. Ёш ўзбек аёлининг мафтункор қиёфаси, нафис овози, ўзига хос шарқона ибоси барча иштирокчиларни ҳайратлантиргани табиий. Чунки бу нутқ шундай гўзал ҳамда жўшқин эдики, ундан таъсирланган туркман шоири Қора Сейтлиев махсус "Зулфия сўзлари" шеърини ёзган эди. Айнан Ҳиндистонда бўлган сафаридаги учрашувлардан илҳомланган Зулфия ўзининг "Мушоира" шеърини битди ва бу шеъри унинг оламга машҳур бўлишида катта аҳамият касб этди. "Жавоҳарлал Неру", "Нилуфар" халқаро мукофотлари, "Кирилл ва Мефодий" ордени билан тақдирланади.

У кўплаб хорижий сафарларда бўлди. Ўзбекона одамийлик ҳамда бағрикенглик хислатларига эга шоира бошқа миллат вакилларини ўзига яқин олиб суҳбатлашар, бу учрашувларда расмий эмас, балки инсоний муносабатлар ўрнатишга ҳаракат қиларди. Зулфия ҳар дам, ҳар вақт ўзбекона миллий қадриятлар, урф-одатларни ҳурмат қилган, ардоқлаган. Унинг сценарийси асосида суратга олинган "Ўзбек атласи" рангли ҳужжатли фильмида халқнинг севимли миллий матоси, унинг пайдо бўлиши ҳақидаги воқеалар шундай чиройли ривоят тарзида баён қилиндики, томошабин ўз-ўзидан атласнинг рангбаранг ва ёрқин бўёқларида она табиат гўзалликлари жилосини мужассам этганлигини ҳис қила олади.

Умуман, Зулфия ўзбек қизлари учун ибрат бўла оладиган ҳаёт кечирди ҳамда давр билан ҳамқадам яшади. Лекин бу мураккаб ҳаёт қалби ўз халқи ва Ватанига меҳр-муҳаббат билан тўлиб-тошган, дунёдан эзгулик ва гўзаллик излаб яшаган бу аёлни ҳамма вақт ҳам аягани йўқ. Албатта, таҳликали давр шоирани ўз синовидан ўтказди. Совет даврининг қатағон сиёсати унинг оиласи тақдирида ҳам аянчли из қолдирган эди. Шоира туғишган акасининг қатағонга учрагани, бу йилларда унинг оиласига нисбатан бўлган адолатсизликлар ҳақидаги фактларни ижодининг сўнгги йилларида яратган "Хотирам синиқлари" достонида очиқ айта олди.

Шоира ўз ҳаётида барча аёл орзу қиладиган суюкли ёр, вафодор умр йўлдоши, фарзанд тарбиясига масъул она, "Устоз — шогирд" анъаналарини давом эттирган мураббий, набираларини тўғри йўлга етаклаган меҳрибон буви, жамият ҳаётида алоҳида ўрин эгаллаган йирик жамоат арбоби тимсолида халқ хотирасида абадий сақланади.

Ўзбек аёли тимсолига айланган Зулфиянинг ворислари бугунги кунда яшаётган, ижод қилаётган, жамиятда фаол бўлган хотин-қизлардир. Юртимизда Зулфия номидаги Давлат мукофотининг таъсис этилиши, Жиззах шаҳрида Ҳамид Олимжон ва Зулфия хиёбони ҳамда ижод мактабининг очилиши шоирага яна бир ҳурмат-эҳтиром ифодаси ҳисобланади.

Нодира МУСТАФОЕВА,
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси бўлим раҳбари, тарих фанлари доктори.